

Retrobar els orígens

TVC ha elaborat una història de la humanitat en imatges. A partir dels jaciments existents a Catalunya, el documental combina el present amb la restitució virtual del passat. Un periple des del primer humà del territori fins a la creació d'Empúries, la primera ciutat.

ARXIU / TELEVISIÓ DE CATALUNYA

Com eren els primers humans? Com vivien? Viatjar al passat a través d'imatges no resulta fàcil quan les pintures rupestres són l'únic testimoni gràfic que ha sobreviscut el pas de gairebé 450.000 anys. Les noves tecnologies, però, han aconseguit que finalment sigui possible reviure les escenes més remotes de la prehistòria. Televisió de Catalunya ha enllestit un documental d'investigació, *Sapientíssims*, que fa un recorregut retrospectiu pels escenaris originals que van acollir els primers homes i dones, combinant les imatges actuals amb la restitució virtual del passat.

El programa s'aproxima a la realitat que van viure els primers membres de l'espècie humana, ara que il·lustra les seves activitats més quotidianes: la pesca, la caça, com feien una destreal, la manera com cuinaven o construïen una canoa i com cuidaven els infants i els malalts. En total, 91 figurants han participat en

aquesta producció, que concentra en 40 minuts els vuit moments més significatius de l'evolució humana.

No s'ha pretès tant fer un relat cronològic i lineal a l'ús com fer una selecció de les escenes més eloqüents pel que fa als comportaments i l'avenç biològic i cultural d'aquells homes i dones del passat. En aquestes escenes es reconstrueixen moments de caceres, enterraments i celebracions; s'assisteix a la creació –amb dues pedres– del foc i les obres d'art rupestre adquireixen moviment. També es reviu els primers conreus, que van permetre que les comunitats esdevinguessin autosuficients, així com el naixement de la metal·lúrgia. L'itinerari es tanca amb la visita al mercat d'Empúries de fa 2.500 anys.

“És la primera vegada que el públic català podrà visualitzar aquest passat tan llunyà –anuncia M. Dolors Genovès, directora i coguionista del documental–; que sapiguem, no n'existeix cap

altre al mercat”. Per això, “perquè pugui servir de referent, hem estat molt rigorosos en la reconstrucció i escenificació d'aquest passat”. La col·laboració de quinze experts com a assessors del programa és l'aval que confirma que tots els elements que hi apareixen estan documentats: des de la manera com caçava un clan de fa 450.000 anys als tipus d'enterraments que sovintejaven en fa 5.000. A més, dos equips d'arqueòlegs experimentals (l'Arqueolític, de Girona, i TEA, de Barcelona) han fet rèpliques exactes de peces –de les etapes paleolítica i neolítica, respectivament– trobades als jaciments; com ara del primer mobiliari dels neandertals de Capellades (Anoia); les atzagaies, javelines i agulles de cosir dels *Sapiens sapiens* que van ocupar la cova del Parco, a Alòs de Balaguer (Noguera) coincidint amb la fi de la darrera glaciació, i fins i tot la reproducció d'una canoa per navegar per l'estany de Banyoles.

Rodatge del documental 'Sapientíssims', a la vall de Talteüll, al Rosselló.
Els actors representen *Homo erectus* caçadors.

ARXIU / TELEVISIÓ DE CATALUNYA

'Homo erectus' a les gorges de Talteüll, al Rosselló. El documental ha buscat localitzacions versemblants.

Així i tot, no sempre ha estat possible, per raons òbvies, trobar dades verificables. Aleshores és quan, per mitjà del coneixement de les condicions ambientals, la fauna i la vegetació, els pigments de la zona, els estris que utilitzaven per adobar les pells o, senzillament pel sentit comú, ha estat possible plasmar en imatges les formes de vida dels homes i dones del passat. A tall il·lustratiu, el fet de saber que els primers agricultors de la Draga (Banyoles), l'únic jaciment prehistòric lacustre de la Península Ibèrica, són alhora pescadors xocava amb una constatació empírica: no se n'ha trobat mai cap. D'aquí que la piragua que apareix representada en el documental —construïda expressament per a aquest programa— s'hagi fet seguint el model de l'única embarcació lacustre localitzada arreu d'Europa: la del llac de la Marmota, a Itàlia.

Fites històriques. El documental, que s'emetrà el 24 d'abril al vespre, centra la seva atenció en vuit moments culminants pel que fa a l'evolució de la humanitat, cadascun dels quals cal ubicar en espais concrets. Així, al peu del Canigó es mostra Aragó XXI, el primer habitant conegut del territori de la Catalunya històrica (tot i que, ben bé del cert, no es pot saber quan un humà hi va posar els primers peus). Pertanyia a un clan de vint persones, totes les quals feien servir ja —450.000 anys enrere— el llenguatge i les llances, les trampes o les pedres

La "dansa fàl·lica" de la Roca dels Moros, al Cogul, ha recuperat el dinamisme mitjançant tècniques d'animació.

tallants. La mort del jove caçador s'aprofita per introduir el tema de l'antropofàgia, atès que les marques del seu crani indueixen a considerar seriosament aquesta possibilitat.

En un altre episodi, l'escenari es desplaça cap a l'abric Romaní, a Capellades, un jaciment amb una particular rellevància: s'hi ha trobat el fogar més antic del Principat i constitueix un cas únic a Europa quant a l'estudi de la cultura dels neandertals de fa 40.000 anys. Precisament amb una noia d'aquest tipus humà es mostra una activitat comuna entre les dones: la recol·lecció de fruites silvestres. Val a dir, però, que aquest jaciment no es va poder utilitzar com a escenari per al documental pel fet que està ocupat pels arqueòlegs que avui dia fan treball de camp. Amb tot, l'alternativa no és gens menyspreable. Una cova de característiques similars, la Balma de l'Espluga, a

Sant Quirze Safaja, ha acollit 25 *Sapiens sapiens* del 2000, amb la coincidència que, a l'entrada de la balma, l'aigua cau en forma de cascada, com originalment passava a l'abric Romaní.

Cal assenyalar que, entre el gruix de figurants, només els arqueòlegs fan servir les eines. Així, emulant els neandertals més competents, l'arqueòloga Emma Rabanal, amb dues pedres de sílex i pirita, aconsegueix crear foc.

El programa no s'està de mostrar l'extraordinària capacitat simbòlica que van desenvolupar els primers *Sapiens sapiens*; capacitat que es reflecteix en un dels rituals més arrelats en les cultures de la prehistòria: la cerimònia de culte a les deesses de la fertilitat. Així mateix, el documental reviu l'esclat de l'art rupestre llevantí, amb un dinamisme que demostra haver passat pel sedàs del *Sapiens sapiens* del 2000. Quant als famosos enterraments prehistòrics als dòlmens i menhirs, una colla de figurants fan un funeral, de fa 5.000 anys, al dolmen Torre dels Moros de Llanera, al Solsonès. Cal aclarir que el pas de milers d'anys ha devorat els túmuls de terra que cobrien inicialment els monuments megalítics.

L'entrada al neolític arriba amb la sega de blat i ordi de la mà dels cent habitants del poblat lacustre de la Draga, abans esmentat. I una escena que va demanar novament de la presència d'un arqueòleg avesat és la que reproduïx la feina dels primers forjadors en l'elaboració d'una destreal de bronze. El documental finalitza el periple el 575 aC al mercat d'Empúries, bressol d'una nova civilització.

Rodatge del present, reconstrucció del passat. Fer aquest viatge cap als temps pretèrits representava "un repte molt important perquè sabíem que ho havíem de construir tot —explica Maria Dolors Genovès—: no existien documents ni monuments ni cap referent visual; només els jaciments que actualment ocupen els arqueòlegs i les pintures rupestres".

L'única manera, doncs, de recrear aquest passat en imatges era recorrent a la figuració, al rotatge del present (tant la flora com la fauna són actuals) i a la reconstrucció del passat, que avui dia possibiliten les tècniques infogràfiques.

El seu ús ha permès de recrear l'estepa herbàcia que fa vora de mig milió d'anys cobria les valls del Pirineu o refer el paisatge d'aigües brolladores i cascades del Capellades de 40.000 anys enrere. Així mateix, s'ha creat en tres dimensions l'evolució dels humans: el pas d'ereclus a neandertals i la substitució d'aquests pels *Sapiens sapiens* són dues seqüències creades íntegrament per ordinador.

Les noves tecnologies han fet també possible que la pintura rupestre més famosa de Catalunya cobri vida. Així, la suposada "dansa fàlica" de la Roca dels Moros, al Cogul (Garrigues), ha

recuperat el dinamisme mitjançant tècniques d'animació —de 25 dibuixos per segon— en 2D, com també ho ha fet la cacera de cérvols de l'abric d'Ermites de la serra de la Pietat, a Ulldesconca (Montsià).

Amb tot, les seqüències virtuals més complicades del documental són les escenes del poblat neolític de la Draga (Banyoles) i del mercat d'Empúries, pel fet d'haver combinat la creació en 3D i un complex treball d'integració.

Un documental didàctic. Elaborat per un equip que suma les 200 persones, la voluntat d'aquest espai és arribar a un públic ampli i heterogeni. Els arqueòlegs que han participat en el projecte estan satisfets d'haver pogut veure materialitzats els fruits dels seus estudis. Josep M. Fullola, catedràtic de Prehistòria a la Universitat de Barcelona (UB)

i director de les excavacions del jaciment del Parco, afirma que la seva col·laboració en el programa "és un exemple de com els científics hem de tornar a la societat, en forma de coneixements, la inversió que s'ha fet en la nostra formació i en la nostra recerca".

D'altra banda, els *Sapiens sapiens* del 2000 es miren sovint els seus avantpassats més remots amb una certa arrogància quan, al capdavant, eren menys sofisticats i tecnològics que ells, però certament iguals. En aquest punt, el biòleg i assessor del programa, Daniel Turbón, ha posat l'èmfasi en la necessitat de trencar amb la imatge, tan arrelada en l'imaginari col·lectiu, dels "cavernícoles" com uns éssers brutals, més animals que no pas humans. I és que, com diu Turbón, "eren primitius però no babaus".

Núria Zayas

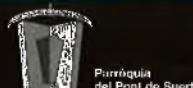
Hágios

La iconografia dels sants ribagorçans

El Pont de Suert. Església Vella
Del 12 al 24 d'abril de 2000

Lleida. Sala Gòtica de l'IEI
Del 4 al 21 de maig de 2000

Organitza:

Col·labora:

